

4^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

ΠΑΤΡΙΔΕΣ ΤΩΝ ΡΩΜΗΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

1922 – 2022

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΟΡΦΑΝΟΣ*

Εικόνα 1. Πανοραμική άποψη του Μνημείου των Μικρασιατών Προσφύγων του Συνοικισμού (Ιωνίας) Κορίνθου και της πλατείας Σταύρου Ηλιόπουλου, όπου κάθε Σεπτέμβριο πραγματοποιούνται εκδηλώσεις μνήμης από τη Μικρασιατική Στέγη Κορίνθου (αρχείο Γεωργίου Ι. Ορφανού).

Οι περιοχές της Μικράς Ασίας και του Πόντου (όπως και η Ευρώπη του Νότου, η χερσόνησος του Αίμου, η Βόρειος Αφρική κ.ά.) είναι διάσπαρτες από Αρχαίους Ελληνικούς και Ρωμαίικους Ορθόδοξους Ναούς, θέατρα και κτίσματα. Στα Πανεπιστήμια και στα Μουσεία της Δύσης και της Ανατολής (Μ. Βρετανία, Γαλλία, Γερμανία, Η.Π.Α., Τουρκία, Ρωσία, Αίγυπτος κ.ά.) βρίσκονται Αρχαίοι Ελληνικοί Πάπυροι και Ρωμαίοι Κώδικες, έργα Τέχνης και Κειμήλια ανυπολόγιστης πνευματικής και οικονομικής αξίας. Ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης τεχνολογίας και επιστήμης παγκοσμίως, έχει τις απαρχές της στον Αρχαίο Ελληνικό και Ρωμαίο κόσμο. Κάθε χρόνο μελετώνται, ψηφιοποιημένα και μη, κείμενα Αρχαίων Ελλήνων Φιλοσόφων και Αγίων Πατέρων της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας και παράγονται πολλαπλές διδακτορικές διατριβές, βιβλία, άρθρα, κείμενα και εργασίες ανά τον κόσμο.

Πολλοί μελετητές συμφωνούν πως η Μικρασιατική καταστροφή του 1922 υπήρξε σημαντικότερη από την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453 μ.Χ., γιατί η Ρωμανία εξακολούθησε να υπάρχει για 400 χρόνια έστω και σκλαβωμένη. Όμως αυτό που συνέβη στη Ρωμηιοσύνη του Πόντου, της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης την περίοδο 1914-1923 (αλλά και σε άλλους λαούς: Αρμενίους, Ασσυρίους), ήταν το αποτέλεσμα ενός σχεδίου εξόντωσης.

Το σχολείο μας, 4^ο Γυμνάσιο Κορίνθου, έχει την τιμητική θέση χωροταξικά, να βρίσκεται επί της οδού Αϊδινίου. Όλη η Ελλάδα είναι διάσπαρτη από τα ονόματα των Πατρίδων της Ανατολής, που μας καλούν να ανακαλύψουμε το βαρύ φορτίο της ιστορίας τους που χάνεται βαθειά στο χρόνο. Ονόματα οδών του Συνοικισμού (Ιωνίας) Κορίνθου είναι: Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Αϊδινίου, Νικομηδείας, Έρμου, Κορδελιού, Σαγγαρίου, Φιλαδελφείας, Προύσης, Βοσπόρου, Μικράς Ασίας, Λεωφόρος Ιωνίας κ.ά..

ΟΙ ΡΩΜΗΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Οι Ρωμηοί Πρόσφυγες του Συνοικισμού Κορίνθου ήσαν άνθρωποι εγκάρδιοι, πρακτικοί, απλοί, τίμιοι, κοινωνικοί, γλεντζέδες, χωρατατζήδες, ευφυολόγοι, οξυδερκείς, ευθείς, φιλόξενοι, εργατικοί, ευτυχισμένοι με τα λίγα. Έκαναν όμορφες οικογένειες σε μικρές ηλικίες και πολλά παιδιά, που παρά τη φτώχεια, μεγάλωναν με χαρά και ψυχοσωματική ισορροπία. Είχαν μπέσα και φιλότιμο στις σχέσεις με τους φίλους και τους ξένους. Ήσαν ελεήμονες στους κατατρεγμένους και ενδεείς.

Τα σπίτια τους ήταν καθαρά και νοικοκυρεμένα, ήξεραν να γλεντούν, να χορεύουν, να τραγουδούν, να χωρατεύουν στα μαγαζιά, στα καφενεία και στις γειτονιές. Ζούσαν όλοι μαζί, αλληλέγγυα, με άγραφους, καρδιακούς νόμους, που κρατούσαν μακριά τις ασχήμιες, και καλλιεργούσαν ευγενικές συμπεριφορές. Δίδασκαν με το παράδειγμα της ζωής τους. Ήσαν εφευρετικοί και καρτερικοί στα δύσκολα. Αγαπούσαν τη φύση, τη θάλασσα, το ψάρεμα, φύτευαν οπωροφόρα δέντρα, ελαιόδεντρα και αμπέλια.

Είχαν φίλους Τον Χριστό, Την Παναγία και τους Αγίους και προσεύχονταν για όλους. Το καντήλι, ακοίμητο, σε περίοπτη θέση, φώτιζε τις ιερές εικόνες που έφεραν από την πατρίδα. Πολλοί είχαν ζωντανή την παρουσία Τους με σημεία (θαύματα) που μας τα διηγούνταν. Κέντρο της ζωής τους ο Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που έχτισαν όλοι μαζί, και τα Μυστήρια της Εκκλησίας Του Χριστού (Βάπτισμα, Χρίσμα, Μετάνοια - Εξομολόγηση, Θεία Ευχαριστία - Κοινωνία, Ιεροσύνη, Γάμος, Ευχέλαιο). Χαίρονταν τα

Χριστούγεννα και το Πάσχα και περίμεναν ιδιαίτερα όλο το χρόνο να γιορτάσουν την Ανάσταση.

Γεώργιος Ι. Ορφανός
Συνοικισμός Κορίνθου
Φεβρουάριος 2022

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η Ρωμηοσύνη της Ανατολής έχει βαθύ Πνευματικό υπόβαθρο (Ορθόδοξη Εκκλησία, Ελληνική Γλώσσα, Ρωμαϊκό Δίκαιο).

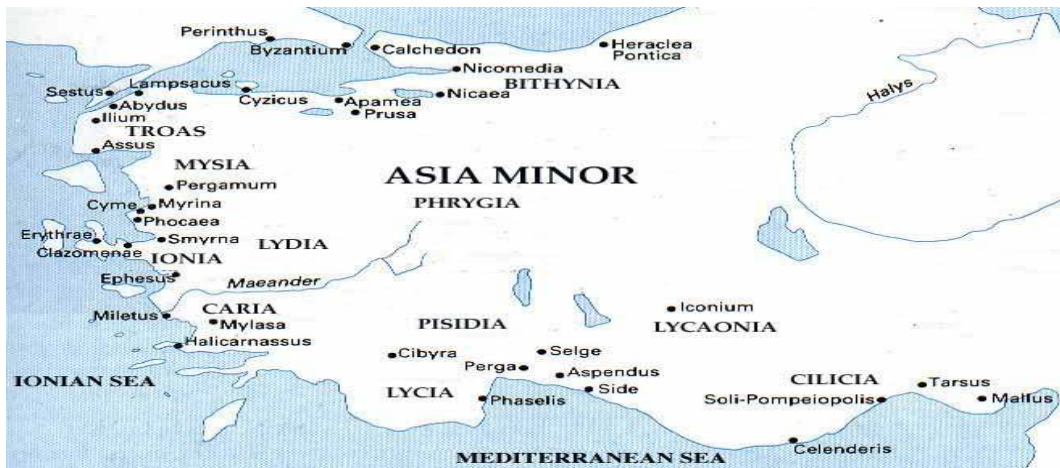
- 10^{ος} αι. π.Χ., α΄ αποικισμός, 8^{ος} - 7^{ος} αι. π.Χ., β΄ αποικισμός: αρχαίες ελληνικές αποικίες (Μικρά Ασία, Βυζάντιο, Πόντος, Δύση, Αφρική).
- Από την ευρύτερη περιοχή κατάγονται ο Ηρόδοτος, ο Όμηρος, ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος, ο Αναξίμενης, ο Εκαταίος, ο Ιππόδαμος, ο Ηράκλειτος, ο Αναξαγόρας, ο Ξενοφάνης, που προήγαγαν επιστήμες, πολιτική, τέχνες, φιλοσοφία.
- Το Ευαγγέλιο της Αναστάσεως Του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού, συναντά την πολυεθνική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία και επικρατεί [μετά από σφοδρούς διωγμούς κατά των χριστιανών 64 - 311 μ.Χ. - διάταγμα Νικομήδειας, Γαλέριος] ο Χριστιανισμός, το 313 μ.Χ., με το Διάταγμα Μεδιολάνων (το 2013, επέτειος 1700 χρόνων).
- 272 – 337 μ.Χ. : Μέγας Κωνσταντίνος, Κωνσταντινούπολη - Νέα Ρώμη, γέννηση της πολυεθνικής χριστιανικής Ρωμανίας - Βυζαντίου (Βυζάντιο: νεολογισμός του Φράγκου ιστορικού Ιερώνυμου Wolf το 1562 μ.Χ.).
- Επιδρομές στη Μικρά Ασία: Πέρσες (τέλη 5^{ου} – μέσα 7^{ου} αιώνα), Άραβες (7^{ος} αιώνας κ.εξής.), Σελτζούκοι Τούρκοι (μάχη στο Ματζικέρτ 1071 μ.Χ.), Οθωμανοί Τούρκοι (13^{ος}-15^{ος} αιώνας), κράτος με πρωτεύουσα την Προύσα (1289 μ.Χ.), κυριαρχούν με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453 μ.Χ.). Για την υποταγή και τη διοίκηση των κατακτημένων λαών, κάποιες από τις κατά καιρούς ηγεσίες τους, στηρίχτηκαν συχνά στην ωμή βία (που την υφίσταντο ενίοτε και τουρκικά λαϊκά στρώματα).
- Μετά το 1453 μ.Χ., ο Οικουμενικός Πατριάρχης εκπροσωπούσε στην Υψηλή Πύλη όλη την υπόδουλη Ρωμηοσύνη.
- Στο πολιτισμικό μωσαϊκό της Ανατολής (Τούρκοι, Ρωμηιοί, Φραγκολεβαντίνοι, Εβραίοι, Χαλδαίοι, Ασσύριοι, Σύριοι, Αρμένιοι, Κούρδοι, Άραβες κ.ά.), υπήρχαν

αλληλεπιδράσεις (φαγητό, μουσική, χορός, γλώσσα κ.ά.), αλλά και διαφορετικότητες.

- Οι Οθωμανοί Τούρκοι στη Μικρά Ασία τον 13^ο αι. αριθμούσαν γύρω στις 50.000, ενώ οι Μικρασιάτες - κυρίως Χριστιανοί Ορθόδοξοι - πάνω από 20.000.000. Στο υπόμνημα του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τη Διάσκεψη Ειρήνης των Παρισίων (Μάρτιος 1919) οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί υπολογίζονται σε 2.300.000 περίπου.
- Σταδιακά οι Ευρωπαίοι γίνονται σύμμαχοι της Τουρκίας (διομολγήσεις, προνόμια) και θεωρούνταν στη Σμύρνη προστατευόμενοι του εκάστοτε Ευρωπαίου πρέσβη.
- Τα προνόμια, χωρίς να ισχύουν για τους “ραγιάδες” Ρωμηιούς, αφού ήταν Τούρκοι πολίτες, βοήθησαν να ζουν πιο άνετα και να αναδειχτούν, στην ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης, που γνώρισε μεγάλη ακμή.
- 1908: Κίνημα των Νεοτούρκων.
- 1912-1913: Βαλκανικοί πόλεμοι.
- 1914 – 1918: Ά Παγκόσμιος πόλεμος, Ά Διωγμός στη Μικρά Ασία.
- 1919-1922: Μικρασιατικός πόλεμος.
- Η εξόντωση των Ρωμηιών της Ανατολής τους Τούρκους (με τη συνεργασία ή την ανοχή Γερμανών, Γάλλων, Ιταλών, Σοβιετικών, Αμερικανών και Βρετανών) έγινε σε δύο φάσεις: α) 1914 έως το τέλος του Ά παγκοσμίου πολέμου, Οκτώβριος 1918 (Λίμαν Φον Σάντερς, Τζεμάλ, Ταλάτ, Εμβέρ, πρώτος διωγμός), β) 1919-1923 (Κεμάλ, Τοπάλ Οσμάν, Ινονού, Νουρεντίν, Πεχλιβάν). Οι δυτικοί, με ευθύνη και των ελλαδιτών, άφησαν να ξεριζωθεί η Ρωμηιοσύνη από την Ανατολή.
- Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1922: πυρπόληση της αρμενικής και ελληνικής συνοικίας της Σμύρνης, σφαγές, βιασμοί, εξόντωση Ελλήνων και Αρμενίων, θηριωδίες των Τούρκων σε βάρος ορθοδόξων ιερέων, εκλεγμένων διοικητικών αρχόντων και αμάχου πληθυσμού. Μεταξύ των άλλων, ο Χρυσόστομος Καλαφάτης, ο Επίσκοπος Σμύρνης, βασανίστηκε και κατατεμαχίστηκε (Τρίγλια Βιθυνίας 1867 – Σμύρνη 1922 μ.Χ.).
- 24 Ιουλίου 1923: Συνθήκη της Λωζάννης, Ελευθέριος Βενιζέλος. Έπαυσαν οι διεκδικήσεις της Ελλάδος στην Μικρά Ασία και την Ανατολική Θράκη, παραχωρήθηκαν στην Τουρκία η Ίμβρος και η Τένεδος, ενσωματώθηκε η “σύμβαση ανταλλαγής πληθυσμών” (Ιανουάριος 1923).

- Η 19^η Μαΐου καθιερώθηκε, από τη βουλή των Ελλήνων, (το 1994) ως “Ημέρα Μνήμης για τη γενοκτονία των Ελλήνων στο Μικρασιατικό Πόντο” και η 14^η Σεπτεμβρίου ως “Ημέρα Μνήμης για τη γενοκτονία των Ελλήνων της Μικράς Ασίας” (το 1998).

ΠΑΤΡΙΔΕΣ ΤΩΝ ΡΩΜΗΩΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Εικόνα 2. Χάρτης της Μικράς Ασίας στο <http://worldcoincatalog.com/AC/C2/Greece/AG/CSoflonia.htm> (ανακτήθηκε από το διαδίκτυο, 13-2-2022).

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες του Συνοικισμού Κορίνθου προέρχονταν από τη Μικρασιατική Ερυθραία, Όρος Μίμας, Μέλαινα Άκρα ή Καράμπουρνα: Σαΐπι, Γενί λιμάνι, Μελί, Κιουτσούκ μπαχτσές, Σαλμάνι, Μποϊνάκι, Σαζάκι, Σαρπουντζίκι, Σεκί, Τεπεπόζι, Αχρλί, Μοναστήρι, Μουρντουβάνι κ.ά., την ευρύτερη περιοχή της Ιωνίας: Τσεσμέ, Βουρλά, Αλάτσατα, Σμύρνη, αρχαίες Ερυθρές, Κλαζομενές κ.ά. Οι Καραμπουρνιώτες καλλιεργούσαν και εξήγαν σταφίδα σουλτανίνα και τα σταφύλια ροζακιά (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία κ.ά), ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και τη θάλασσα και μεριμνούσαν για τη Ρωμαϊκή παιδεία.

Επίσης προέρχονταν από τη Βιθυνία με τις παρακάτω σημαντικές περιοχές:

Νικομήδεια (Ιζμίτ) και την ευρύτερη περιοχή (Νεοχώριον, Μιχαλίτσι, Γιάλοβα, Άγιος Χαράλαμπος, Καντίκιοϊ, Τσινάρ, Αγία Κυριακή, Ηράκλειον ή Τεπέ-κιοϊ, Φουλατζίκι, Αντάπαζαρι, Σαπάντζα, Καντίρα, Γκέϋβε κ.ά.).

Νίκαια (Οθωμανικό Ιζνίκ, αρχαία ελληνική Ολβία, Βοττίειον επί Μ. Αλεξάνδρου). Εκεί διεξήχθησαν η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος, το 325 μ.Χ. (από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, εναντίον του Αρειανισμού) και Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος, το 787 μ.Χ. (εναντίον της Εικονομαχίας, Κωνσταντίνος ΣΤ΄ - αυτοκράτειρα Ειρήνη η Αθηναία, το 787 μ.Χ.). Υπήρξε πρωτεύουσα της Ελληνικής Αυτοκρατορίας της Νικαίας (1204-1259 μ.Χ.), με επιφανέστερο

αυτοκράτορα τον εκ Διδυμοτείχου καταγόμενο, Άγιο Ιωάννη Γ΄ Δούκα Βατάτζη (1193 – 1254 μ.Χ.).

Προύσα την πατρίδα του Καραγκιόζη, με το το Όρος Όλυμπος: “Όρος των Μοναχών” (Κεζις Daği, Ulu dağ), μεγάλο μοναστικό κέντρο του 5ο αι. μ.Χ., τα χιονοδρομικά κέντρα του παλαιού Κεζις daği, τα μαουσουλεία των Οθωμανών Σουλτάνων, και το πανεπιστήμιο (Uludağ Üniversitesi). Επίγειο της Προύσας ήταν τα Μουδανιά, γνωστά από την “Ανακωχή των Μουδανιών” (Οκτώβριος 1922), όπου η Ελλάδα δέχτηκε την εγκατάλειψη της Ανατολικής Θράκης και προετοιμάστηκε το έδαφος για τη Συνθήκη της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923).

Τρίγλεια (πατρίδα του μητροπολίτη και μάρτυρα Χρυσοστόμου Σμύρνης 1867 – 1922 μ.Χ.).

Στη Βιθυνία υπήρχε σπουδαία χριστιανική κοινότητα από τα πρωτοχριστιανικά χρόνια. Εκεί έδρασε ο ιστορικός Φλάβιος Αρριανός (Αλεξάνδρου Ανάβασις κ.ά.), βρισκόταν η έδρα του Διοκλητιανού, γνωστού για τους διωγμούς κατά των χριστιανών, ποίμανε ως επίσκοπος και μαρτύρησε ο Πρόχορος, μαθητής του ευαγγελιστού Ιωάννου, ετάφη αρχικά ο Άγιος Μέγας Κωνσταντίνος.

Επίσης πρόσφυγες κατέφθασαν στην Κόρινθο και στην ευρύτερη περιοχή από την Προποντίδα, Μιχαλίτσα, Κίο, Κωνσταντινούπολη, Ανατολική Θράκη, την Κιλικία, Παμφυλία, Καππαδοκία (Ταρσό, Μερσίνα, Άδανα, Αττάλεια, Σινασό), κυρίως μετά τη Σύμβαση της Ανταλλαγής πληθυσμών, τον Πόντο, το Αϊβαλί και ελάχιστοι από την Αρμενία.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Δεν είναι τυχαίο ότι ο Βενιζέλος επέλεξε τη ζώνη της Σμύρνης και όχι την Κωνσταντινούπολη όταν του προσφέρθηκε. Οι Ρωμηοί των παραπάνω περιοχών είχαν υψηλό πολιτιστικό, μορφωτικό, επιστημονικό και οικονομικό επίπεδο. Μιλούσαν ξένες γλώσσες, σπούδαζαν σε σημαντικά πανεπιστήμια του εξωτερικού και τα σχολεία της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης, είχαν στα χέρια τους το εμπόριο και τη βιομηχανία με εξαγωγές στο εξωτερικό (λ.χ. σταφίδα).

Πλούσιες και οι λαϊκές παραδόσεις των παραπάνω περιοχών: ο Μαρμαρωμένος βασιλιάς, τα παιδιά της Νιόβης, ο Καραγκιόζης, ο Τσακιτζής, ο Νασρεντίν Χότζα, το σμυρναίικο τραγούδι, ο αμανές, ο καρσιλαμάς, ο μπάλος, ο ζειμπέκιος χορός κ.ά.

Σπουδαίοι άνθρωποι των επιστημών και των τεχνών, εφοπλιστές, έμποροι, βιομήχανοι κ.ά. κατάγονται από αυτές τις περιοχές: οι Μαυροκορδάτοι, οι Σκυλίτσηδες, οι Συγγροί, οι Ράλληδες, οι Ψυχάρηδες, η οικογένεια Κοραή, ο Αριστοτέλης Ωνάσης, ο ιστορικός Παύλος Καρολίδης, ο φημισμένος αρχαιολόγος Μανώλης Ανδρόνικος, “ο ποιήσας εικόνas και ρήματα”, Φώτης Κόντογλου, καθώς και οι μεγάλοι λογοτέχνες Γεώργιος Σεφέρης, Ηλίας Βενέζης, Διδώ Σωτηρίου, Στρατής Δούκας, Τάσος Αθανασιάδης, οι συνθέτες και μουσικοί Μιχάλης (Μίκης) Θεοδωράκης, Γιάννης Παπαϊωάννου, ένας από τους κορυφαίους Ορθόδοξους Θεολόγους του 20ου αιώνα ο πατήρ Ιωάννης Ρωμανίδης κ.ά..

Ο κορυφαίος μαθηματικός Κωνσταντίνος Καραθεοδωρή (Constantin Caratheodory), (Βερολίνο 1873 – Μόναχο 1950), από το 1909 έως το 1920 δίδαξε Μαθηματικά σε διάφορα Γερμανικά Ακαδημαϊκά Ιδρύματα και συνεργάστηκε με μεγάλους επιστήμονες όπως ο Άλμπερτ Αϊνστάιν, ο Μαξ Πλάνκ κ.ά.. Μετά τις 2 Μαΐου 1919, προσκλήθηκε από το Βενιζέλο να γίνει τακτικός καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και παράλληλα να οργανώσει το Ιωνικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης, “Το Φως της Ανατολής”. Ο Καραθεοδωρή, από φιλοπατρία, δέχτηκε την πρόταση εγκαταλείποντας λαμπρή καριέρα. Όταν καταστράφηκε το Μικρασιατικό όνειρο, φυγάδεψε το υλικό της Σχολής, που θα ήταν το στολίδι της Ανατολής, και πήρε το κλειδί, το οποίο συμβολικά αργότερα παρέδωσε στον Ν. Πλαστήρα. Η δωρεά Καραθεοδωρή βρίσκεται μέχρι τις μέρες μας στο Μουσείο Φυσικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο Καραθεοδωρή διετέλεσε επί σειρά ετών Μέλος του προεδρείου της Εκκλησιαστικής Κοινότητας Μονάχου και Εκκλησιαστικός Επίτροπος του Ιερού Ναού της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, της ιστορικής Σαλβάτορκιρχε Μονάχου. Μετά από προσπάθειες του Συνδέσμου Φίλων Καραθεοθωρή ιδρύθηκε το “Μουσείο Κωνσταντίνου Καραθεοθωρή” στην Κομοτηνή (εγκαινιάστηκε το 2009).

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Η αξία της Ρωμηοσύνης δεν έγκειται μόνο το πολιτιστικό, επιστημονικό, ιστορικό και γεωπολιτικό της φορτίο μέσα στο χωροχρόνο. Εμπεριέχει την απάντηση στο αιώνιο μυστήριο της ύπαρξης του ανθρώπου και του κόσμου μέσα από τη σχέση του ανθρώπου με το ιστορικό πρόσωπο του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού. Πρόκειται για την επιστροφή Στον Θεό Πατέρα, διά Του Ιησού Χριστού, εν Αγίω Πνεύματι.

Η Ορθοδοξία δεν είναι ένα ακόμα ανθρώπινο ιδεολόγημα, ηθικοκανονιστικό σύστημα ή μία ακόμα θρησκεία (στοχασμός περί Θεού, ειδωλολατρία, ντεϊσμός κ.ά.), δεν έχει σχέση με πολιτικοϊδεολογικά σχήματα (εθνικιστικά – διεθνιστικά – πολυπολιτισμικά κ.ά.), με το διαχριστιανικό και διαθρησκειακό συγκρητισμό. Η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι Σώμα Χριστού. Το Ορθόδοξο Δόγμα είναι, η κατά το ανθρωπίνως δυνατόν, έκφραση της Αποκαλύψεως του Θεού στους Αγίους, δια της εμπειρίας Του Αγίου Πνεύματος.

Ο άνθρωπος με τη δική του βούληση, εμπιστεύεται Τον Θεάνθρωπο Χριστό, και δια της Θείας Χάριτος Του Αγίου Πνεύματος, μέσα από τα Μυστήρια [Βάπτισμα, Χρίσμα, Μετάνοια, Εξομολόγηση, Θεία Κοινωνία (“...ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἶμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον...”, Κατά Ιωάννην, 6, 54), Γάμος, Ευχέλαιο], με την Προσευχή και την Άσκηση, θεραπεύεται από τη φθορά του θανάτου, καθαίρεται από την εμπαθή φιλαυτία (φιλοχρηματία, φιλοδοξία, φιληδονία), γίνεται Άγιος – κατά Χάριν Θεός (κάθαρση του Νοός – Καρδιάς από τα πάθη, Καρδιακή Προσευχή, Θέωση). Οι σύγχρονοι Άγιοι, δια Του Παναγίου Πνεύματος γίνονται Θεραπευτές όσων τους ακολουθούν.

Ο Ιησούς Χριστός είναι ο Νικητής του θανάτου. Ο Ιατρός των ψυχών και των σωμάτων ημών. Η Οδός, Η Αλήθεια και Η Ζωή. Η Εκκλησία Του είναι το νοσοκομείο – θεραπευτήριο. Τα Μυστήρια και η Άσκηση είναι τα μέσα θεραπείας και οι Άγιοι είναι οι θεραπευμένοι, που μπορούν να μας δείξουν το δρόμο και τον τρόπο της δικής μας θεραπείας. Όποιος είναι μέλος της Εκκλησίας Του Χριστού αναμένει τη Δεύτερη Παρουσία Του, την Ανάσταση των νεκρών από την αρχή της δημιουργίας, την ανακαίνιση του σύμπαντος κόσμου και την Αιώνια ζωή κοντά Στον Θεό.

Η Ενανθρώπιση Του Λόγου Του Θεού (Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός) διά της Υπεραγίας Θεοτόκου, οι ευεργεσίες προς τους ανθρώπους (θεραπευτικά σημεία - Άγιοι), η Σταυρική Θυσία, η Ανάσταση και η Δευτέρα Παρουσία Του Ιησού Χριστού, καταργεί τα σχήματα και ανακαινίζει τον σύμπαντα κόσμο. Ο Ορθόδοξος Συναξαριστής είναι διάσπαρτος από τη ζωή των Αγίων, Οσίων και Μαρτύρων της Μικράς Ασίας και γενικότερα της Ανατολής.

Στα Μύρα της Λυκίας έζησε ο Άγιος Νικόλαος (3ος – 4ος μ.Χ.), στην Ιεράπολη (Παμούκαλε) μαρτύρησε ο Απ. Φίλιππος (1ος αι. μ.Χ.), στην Κωνσταντινούπολη – Μικρά Ασία έδρασαν οι Καππαδόκες Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος Θεολόγος - Γκέρβελι, Γρηγόριος Νύσσης, Ιωάννης ο Χρυσόστομος (4ος αι. μ.Χ.), Μάξιμος ο Ομολογητής (6ος – 7ος αι. μ.Χ.), ο Μέγας Φώτιος (9^{ος} αιώνας), ο Συμεών ο Νέος Θεολόγος (10ος – 11ος αι. μ.Χ.), Άγιος Μάρκος ο Ευγενικός, ο Γρηγόριος ο Παλαμάς, ο Άγιος Νικόλαος Καβάσιλας, ο Άγιος

Γεννάδιος Σχολάριος, ο Άγιος Ραφαήλ (13ος – 15ος αι. μ.Χ.), αντιαιρετικοί και αντιπαπικοί Άγιοι, ο Άγιος Ιωάννης ο Ρώσος - Προκόπι (17ος – 18^{ος} μ.Χ.), Χατζη-Γεώργης ο Αθωνίτης (Κέρμια Καισάρειας Καππαδοκίας, 1809-1886 μ.Χ.), Άγιος Αρσένιος ο Καππαδόκης, ο Χατζεφεντής (Φάρασα ή Βαράσιο Καππαδοκίας, 1840-1924 μ.Χ.), από εκεί κατάγονται σύγχρονες Άγιες μορφές: πατέρες Παΐσιος, Ιάκωβος Τσαλίκης κ.ά.

Στη Μικρά Ασία, στον Ελλαδικό και στον Ευρωπαϊκό χώρο περιοδεύει ο Απόστολος Παύλος:

Εικόνα 3. Οι Περιοδείες του Αποστόλου Παύλου στο <https://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/8342> (ανακτήθηκε από το διαδίκτυο, 13-2-2022).

“... Κι αν ο Χριστός δεν έχει αναστηθεί,
το κήρυγμά μας είναι χωρίς νόημα,
ο ίδιο και η πίστη σας.
... Αν η χριστιανική ελπίδα μας περιορίζεται
μόνο σ’ αυτή τη ζωή,
τότε είμαστε οι πιο αξιοθρήνητοι
απ’ όλους τους ανθρώπους.
Η αλήθεια όμως είναι πως ο Χριστός έχει
αναστηθεί,
κάνοντας την αρχή για την ανάσταση
όλων των νεκρών...”
Απόστολος Παύλος, προς Κορινθίους Α΄, 15.

“... Οι Ιουδαίοι ζητούν ως αποδείξεις θαύματα
και οι εθνικοί φιλοσοφικές αλήθειες.
Εμείς όμως κηρύττουμε Τον Σωτήρα Χριστό,
και μάλιστα σταυρωμένο,
ένα κήρυγμα προσβλητικό για τους Ιουδαίους
και ανόητο για τους εθνικούς ...
... αδελφοί μου βλέπετε ...
δε βρίσκονται ανάμεσά σας πολλοί σοφοί

με τα ανθρώπινα κριτήρια,
 ούτε πολλοί με πολιτική ισχύ,
 ούτε πολλοί με αριστοκρατική καταγωγή.
 Αλλά αυτούς που ο κόσμος θεωρεί ανίσχυρους,
 εκείνους διάλεξε ο Ο Θεός ...”
 Απόστολος Παύλος, προς Κορινθίους Α΄, 1, 18-31.

Η πρώτη περιοδεία (47-48 μ.Χ.) καλύπτει την Κύπρο, την Πέργη της Παμφυλίας, την Αντιόχεια της Πισιδίας και τις πόλεις Ικόνιο, Λύστρα και Δέρβη της Νότιας Γαλατίας (Λυκαονίας). Στόχος της φαίνεται να είναι κυρίως η Κύπρος.

Στη δεύτερη περιοδεία (49-52 μ.Χ.) ξεκινά από την Αντιόχεια. Επισκέπτεται τις Εκκλησίες της Λυκαονίας, της Φρυγίας και της Μικρασιατικής Γαλατίας. Από την Τρωάδα περνά στη Μακεδονία, φτάνει στην Κόρινθο και από εκεί στην Έφεσο.

Η τρίτη περιοδεία (52-56 μ.Χ.) έχει ως ορμητήριο τη Έφεσο, από όπου ο Παύλος επισκέπτεται τη Μικρά Ασία και την Ελλάδα.

Στην τέταρτη περιοδεία (62-64μ.Χ.), ακολουθεί ταξίδι, παραμονή και διετή φυλάκισή του στη Ρώμη, και καλύπτει τη Δύση, ίσως και ως την Ισπανία. Από εκεί επέστρεψε στη Ρώμη, όπου και συνελήφθη και υπέστη μαρτυρικό θάνατο στον διωγμό επί Νέρωνος το 64 έως 68 μ.Χ..

Ο Απόστολος Παύλος γράφει από την Έφεσο την Α΄ προς Κορινθίους Επιστολή (55 μ.Χ.), από την Κόρινθο την προς Ρωμαίους Επιστολή, προς το τέλος της γ΄ περιοδείας του (57 μ.Χ.). Καθ΄ οδόν προς την Κόρινθο, από τη Μακεδονία γράφει την Β΄ προς Κορινθίους Επιστολή (56 μ.Χ.). Την Επιστολή προς φιλιπησίους τη γράφει από τη φυλακή στη Ρώμη (60-62 μ.Χ.) ή το πιθανότερο από την Έφεσο(55 μ.Χ.). Από την Κόρινθο γράφει την Α΄ (51 μ.Χ.) και τη Β΄ (51-52 μ.Χ.) προς Θεσσαλονικείς Επιστολή.

ΟΙ ΡΩΜΗΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ Η ΕΝΟΡΙΑ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ (ΙΩΝΙΑΣ) ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Οι Μικρασιάτες Πρόσφυγες έφτασαν στη νέα πόλη της Κορίνθου, κάποιοι ήδη από τον πρώτο διωγμό του 1914. Σύμφωνα με την απογραφή του Απριλίου του 1923 στην Πελοπόννησο εγκαταστάθηκαν 46.841 πρόσφυγες, με 6.197 περισσότερες γυναίκες, ενώ σύμφωνα με αυτή του 1928, απεγράφησαν 28.362, εκ των οποίων 3.043 προ της Μικρασιατικής καταστροφής. Στο Νομό Αργολιδοκορινθίας, 7.436 εκ των οποίων οι 816 προ της Μικρασιατικής Καταστροφής και οι 6.620 μετά από αυτή, ενώ στην Επαρχία Κορινθίας 4.270. Στην Κόρινθο απογράφονται το 1928, 1.861 πρόσφυγες, εκ των οποίων 1.047

άρρηνες. Διαβιούσαν τα πρώτα χρόνια στις τρώγλες, στα ξύλινα παραπήγματα της κεντρικής αγοράς και γύρω από το σιδηροδρομικό σταθμό.

Η φιλανθρωπική οργάνωση Near East Relief, ίδρυσε ορφανοτροφείο για περίπου 2.700 ελληνόπουλα και αρμενόπουλα στην περιοχή του στρατοπέδου Κορίνθου.

Ο δημοσιογράφος Μιχαήλ Ροδάς με καταγωγή από την Αράχωβα, σε άρθρο του με τίτλο «Ξυλόκαστρον – Ακράτα» στις 16 Δεκεμβρίου 1925 στην εφημερίδα *Ελευθέρον Βήμα*, αναφέρεται σε 2.500 προσφύγες στην Κόρινθο, 350 στο Βραχάτι, 850 στο Βέλλο, 900 στο Κιάτο, 340 στο Ξυλόκαστρο, και 44 στο Δερβένι. Πρόσφυγες θα εγκατασταθούν στο Λουτράκι, στο Χιλιομόδι και σε όλο το νομό. Μεγάλοι προσφυγικοί Συνοικισμοί θα κατασκευαστούν με τη συνεργασία της Επιτροπής Αποκαταστάσεως Προσφύγων και του Υπουργείου της Προνοίας στην Κόρινθο, στο Βέλο, στο Κιάτο και στο Ξυλόκαστρο.

Ο Οργανισμός Αποκαταστάσεως Προσφύγων, το 1927-1928 απαλλοτρίωσε την περιοχή του μικρού λόφου Β.Α. της πόλης της Κορίνθου, το κράτος παραχώρησε οικόπεδα και έχτισαν “μπαγδαντί” σπιτάκια με δύο καμαρούλες και υπόγειο. Ο Μεγάλος Συνοικισμός Κορίνθου «Άγιος Σπυρίδωνας» άρχισε να χτίζεται από τα τέλη του 1927 και ολοκληρώνεται ουσιαστικά μετά το μεγάλο σεισμό της 22ας Απριλίου 1928.

Εικόνα 4. Ο ιερός Ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του Συνοικισμού (Ιωνίας) Κορίνθου όπως είναι σήμερα (αρχείο Γεωργίου Ι. Ορφανού).

Οι Μικρασιάτες μερίμνησαν από κοινού να χτίσουν το Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου Κορίνθου για να συνεχίσουν τη λειτουργική και λατρευτική ζωή. Αρχικά κατασκεύασαν έναν μικρό και κομψό Ναό με πολυγωνικό τρούλο που τον αφιέρωσαν στην Κοίμηση της Θεοτόκου, γιατί οι περισσότερες εικόνες και τα κειμήλια μεταφέρθηκαν από τα χωριά των Καραμπούρνων Γενί λιμάνι και Σαΐπι όπου υπήρχαν Ναοί της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Πρώτος ιερέας ήταν ο πατήρ Λάσκαρης Γρηγορίου Βερδελής.

Εικόνα 5. Ο πρώτος ιερέας του Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου, ο πατήρ Λάσκαρης Γρηγορίου Βερδελής (από το αρχείο της Μικρασιατικής Στέγης Κορίνθου).

Το 1931, τον πατέρα Λάσκαρη τον αντικατέστησε ο πατήρ Νικόλαος Ζαφειριάδης. Το 1932 η συνοικία έγινε ενορία. Το 1952 ανατίθεται σε μηχανικό η ανέγερση νέου Ναού, το 1957 άρχισαν να διεξάγονται τα πρώτα Μυστήρια και ο Ναός λειτούργησε κανονικά το 1959. Το δημοτικό σχολείο που χτίζεται στη δεκαετία του 1930 αντικαθιστά το αρχικώς ξύλινο. Εκεί θα συστεγαστεί αργότερα το 4^ο Γυμνάσιο Κορίνθου έως το 1992, οπότε μεταφέρεται στο νέο κτίριο στην οδό Αϊδινίου στον αριθμό 7, όπου λειτουργεί έως σήμερα.

Εικόνα 6. Ζωγραφική σύνθεση εμπνευσμένη από το Μνημείο Μικρασιατών προσφύγων της πλατείας Σταύρου Ηλιόπουλου στο Συνοικισμό Κορίνθου στο προαύλιο του 4^{ου} Γυμνασίου Κορίνθου (αρχείο Γεωργίου Ι. Ορφανού).

Τα καφενεία δίπλα στο Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ήταν το σημείο συνάντησης και συναναστροφής των Μικρασιατών προσφύγων. Στις μεγάλες γιορτές στηνόταν μεγάλο γλέντι, όπως και στην Πατρίδα. Με ιδιαίτερη χαρά γιόρταζαν “Πάσχα του Καλοκαιριού”, τον Δεκαπενταύγουστο, όταν τιμούσαν την Κοίμηση της Υπεραγίας Θεοτόκου. Γύρω από τη Λεωφόρο Κορίνθου, νυν Ιωνίας, αναπτύχτηκε και το εμπορικό κέντρο του Συνοικισμού, έως σήμερα.

Ιδιαίτερη σημαντική προσφορά στο Συνοικισμό υπήρξε το έργο του συλλόγου “Απόστολος Παύλος”, τα μέλη του οποίου έχτισαν, από τα πρώτα χρόνια της ζωής των προσφύγων στη νέα πατρίδα, απέναντι από το Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου, την αίθουσα Κατηχητικού που λειτουργεί έως σήμερα. Ψυχή του κέντρου ο μακαριστός Πρωτοσύγκελος από το 1945 της Ιεράς Μητροπόλεως Κορίνθου πατήρ Νεκτάριος Μαρμαρινός εξ Αιγίνης.

Εγκατάσταση προσφύγων στην Κόρινθο υπήρξε και στις παρυφές της πόλης, στις θέσεις Βρυσούλα, Αγιαννιώτικα, Κολωνάκι και στην περιοχή Ασπροχώματα.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΣΤΕΓΗ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Εικόνα 7. Ένα από τα τελευταία διατηρημένα προσφυγικά σπίτια του Μεγάλου Προσφυγικού Συνοικισμού Κορίνθου στο οποίο στεγάζεται η Μικρασιατική Στέγη στη γωνία Κωνσταντινουπόλεως και Έρμου (αρχείο Γεωργίου Ι. Ορφανού).

Το 1989 μετά από σύσκεψη στο 4^ο Δημοτικό Σχολείο του Συνοικισμού, όπως για εβδομήντα και πλέον χρόνια ονομαζόταν η περιοχή, κάτοικοι αποφάσισαν την ίδρυση Μικρασιατικού Σωματείου, με σκοπό την προβολή της καταγωγής και του πολιτισμού των κατοίκων της συνοικίας. Η Μικρασιατική Στέγη Κορίνθου λειτούργησε επίσημα το 1992.

* Ο Γεώργιος Ι. Ορφανός, Μικρασιατικής καταγωγής 3^{ης} γενιάς, υπηρετεί ως φιλόλογος στο 4^ο Γυμνάσιο Κορίνθου.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστοπούλου Σία, *Μικρά Ασία 19ος αιώνας – 1919, Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες, Από το μιλλέτ των Ρωμίων στο ελληνικό έθνος*, Αθήνα 1997.

Αντωνόπουλος Ιωάννης Αθ., *Ιστορική Ύπαρξη και Θεότητα του Ιησού Χριστού*, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2001.

Βακαλόπουλος Απόστολος, *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204 – 1985*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995.

Βλάχος Ιερόθεος, *Εμπειρική Δογματική (της Ορθόδοξου Καθολικής Εκκλησίας) κατά τις προφορικές παραδόσεις του π. Ιωάννου Ρωμανίδη*, Τόμοι Α' & Β', Εκδόσεις Ιεράς Μονής Γενεθλίου Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβαδεία 2011.

Βλάχος Ιερόθεος, *Μεταξύ δύο Αιώνων*, Εκδόσεις Ιεράς Μονής Γενεθλίου Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβαδειά 2000.

Γλύκατζη – Αρβελέρ Ελένη, *Γιατί το Βυζάντιο*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009.

Ευστρατιάδου Δημητροπούλου Βασιλική, «Ο προσφυγικός κόσμος της Κορινθίας», *Ίδρυμα Κορινθιακών Μελετών, Πρακτικά Γ΄ Παγκορινθιακού Συνεδρίου, Σεβαστή Χαβιάρα Καραχάλιου (επιμέλεια), 16 Μαρτίου-25 Μαΐου 2008*, Κιάτο 2009, σ.σ. 411-421.

Κέντρο Ανατολικών Γλωσσών και Πολιτισμού, *Νασρεντίν Χότζας. Ιστορίες και χωρατά από τη Μικρά Ασία και τον ελλαδικό χώρο*. Αθήνα 2009.

Κλεάνθης Φάνης, *Η Ελληνική Σμύρνη, σελίδες από την Ιστορία της, εικόνες από τη ζωή της και πλήρης εξιστόρηση της τραγωδίας του 1922*, Βιβλιοπωλείο της "Εστίας" Ι. Δ. Κολλάρου & Σία Α. Ε., Αθήνα 1996.

Menthon Bernardin, *Τα Μοναστήρια και οι Άγιοι του Ολύμπου της Βιθυνίας*. Μετάφραση Ναταλία Βασιλοπούλου. Εκδόσεις "Ορθόδοξος Κυψέλη". Καμβουνίων 1. Θεσσαλονίκη 1980.

Μεταλληνός Γεώργιος Δ., *Τουρκοκρατία, Ζ΄ έκδοση*, Εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2008.

Μεχτίδης Πέτρος Στ., *Ημερολόγιο 2022. 1922 – 2022. Εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή*, Σειρά Εξ Ανατολών, εκδόσεις Μπαλτά, Γλύφα Ηλείας 2021.

Μπαλτάς Ανδρέας, *Τα Καράμπουρνα της Μικρασιατικής Ερυθραίας*, Ιστορικό Λεύκωμα, Εκδόσεις Μπαλτά, Γλύφα Ηλείας 2010.

Νικολούδης Νίκος, *Βυζαντινή Μικρά Ασία, ακμή και παρακμή (330 – 1461 μ.Χ.)*, Εκδόσεις Ιωλκός, Α΄ έκδοση, Αθήνα 2004.

Ostrogorsky Georg, *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους*, Τόμοι Α΄, Β΄, Γ΄, Εκδόσεις Ιστορικές Εκδόσεις Στεφ. Δ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1995.

Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου, *Ο Άγιος Αρσένιος ο Καππαδόκης*, Εκδόσεις: Ιερόν Ησυχαστήριο "Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος", Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008.

Γέροντος Παΐσιου Αγιορείτου, *Ο Γέρον Χατζηγιώργης ο Αθωνίτης 1809-1886*, Εκδόσεις: Ιερόν Ησυχαστήριο "Ευαγγελιστής Ιωάννης ο Θεολόγος", Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2008.

Πελαγίδης Στάθης, *Ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας και του Πόντου. Ιστορική Επισκόπηση*, Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία, Θεσσαλονίκη 2001.

Πουλημένος Γιώργος, *Σμύρνη Περιηγητικός Οδηγός 1922*, Εκδ. Μπαλτά, Σειρά Εξ Ανατολών, Γλύφα Ηλείας 2019.

Ροδάς Μιχ. Λ., *Πως βλέπω την Ελλάδα (Πελοπόννησος – 1925)*, Τόμος πρώτος, Έκδοσις: Τύποις Εταιρείας - Π. Δ. Σακελλάριος -, Εν Αθήναις 1927.

Sartiaux Felix, *Η Ελληνική Μικρασία, από την αρχαιότητα μέχρι τον 20ο αιώνα*, Εκδόσεις Ιστορητής, Αθήνα 1993.

Σωτηρίου Διδώ, *Ματωμένα Χώματα*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1962.

Σωφρονιάδου Σοφία Κ., *Τρεις γενιές δυο πατρίδες, Από την Ιωνία στην Κόρινθο*, Εκδόσεις Μετρονόμος, Αθήνα 2013.

Τζανακάρης Βασίλης, *Δακρυσμένη Μικρασία*, Εκδόσεις Μεταίχιμο, Αθήνα 2007.

Τζανακάρης Βασίλης, *Στο όνομα της προσφυγιάς*. Εκδόσεις Μεταίχιμο, Αθήνα 2009.

Τσιρκινίδης Χάρης, *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε... Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου, της Θράκης και της Μ. Ασίας, μέσα από τα γαλλικά αρχεία*, Εκδόσεις Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη 2002.

Ware Κάλλιστος, *Η Ορθόδοξη Εκκλησία*, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 2001.

Χρήστου Παναγιώτης, *Εκκλησιαστική Γραμματολογία – Πατέρες και Θεολόγοι του Χριστιανισμού*, τόμος Α', Εκδόσεις Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΜΙΚΡΑΣΙΑ: Εμμένουσα Μνήμη, Τετραμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “Μικρασιατική Στέγη Κορίνθου”, Κωνσταντινουπόλεως και Έρμου, Κόρινθος. Μάιος-Αύγουστος 2012, Έτος 1ο, Τεύχος 2ο. Έκτακτο Αφιέρωμα στο Σεπτέμβριο (για τα 90 χρόνια από τη Μικρασιατική καταστροφή).

ΜΙΚΡΑΣΙΑ: Εμμένουσα Μνήμη, Τετραμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “Μικρασιατική Στέγη Κορίνθου”, Κωνσταντινουπόλεως και Έρμου, Κόρινθος. Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 2012, Έτος 1ο, Τεύχος 3ο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AF%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CE%B1_%CE%92%CE%B9%CE%B8%CF%85%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%B1>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CF%81%CE%AF%CE%B3%CE%BB%CE%B9%CE%B1>

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CE%BF%CE%B4%CF%89%CF%81%CE%AE

<http://www.karatheodori.gr/index.php>

<http://www.ehw.gr/ehw/forms/>

http://www.imkorinthou.org/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Ite

